

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการสำรวจการใช้พลังงานของครัวเรือนครั้งแรกในปี 2527 ตามความต้องการของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เพื่อใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายด้านพลังงานของประเทศ ซึ่งในเวลานั้นได้ดำเนินการสำรวจไปพร้อมกับการสำรวจแรงงาน และได้สำรวจต่อเนื่องกัน 2 ปี ต่อมาในปี 2529 จึงได้ผนวกข้อถามการใช้พลังงานไว้ในแบบสอบถามค่าใช้จ่ายของโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน และได้ทำการสำรวจทุก 2 ปี ตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา การสำรวจที่จัดทำในปี 2547 นี้เป็นการสำรวจครั้งที่ 11

วัตถุประสงค์ของการสำรวจนี้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพลังงานประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือน ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม เช่น น้ำมันและก๊าซ และผลิตภัณฑ์พลังงานรูปแบบอื่น ซึ่งได้แก่ ไฟฟ้า ถ่านไม้และฟืน

1.2 ขอบข่ายและกลุ่มรวม

การสำรวจนี้ กลุ่มรวมครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ไม่รวมกลุ่มบุคคลที่พักอยู่ในโรงแรม หอพัก โรงเรียนประจำ หรือในสถาบัน เช่น วัด กรมกองทหาร เรือรบ สถานีสงเคราะห์ โรงพยาบาล สถาบันอื่น ๆ ประเภทเดียวกันนี้ และครัวเรือนทูต ผู้แทนต่างประเทศ และผู้อยู่อาศัยในประเทศไทยชั่วคราว

1.3 เวลาอ้างอิง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้กำหนดให้พนักงานเจเนอรัลออกไปสัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่างทุกเดือนเป็นเวลา 12 เดือน (มกราคม – ธันวาคม 2547) โดยได้กำหนดคาบเวลาอ้างอิงของข้อมูลที่จัดเก็บตามช่วงเวลา ดังนี้

1) รายได้ของครัวเรือน ให้สอบถามข้อมูลในรอบ 12 เดือนที่แล้ว โดยนับจากเดือนก่อนเดือนสัมภาษณ์ย้อนหลังไปเป็นเวลา 12 เดือน

2) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการใช้พลังงานของครัวเรือน ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมและพลังงานรูปแบบอื่น เช่น ไฟฟ้า ถ่านและฟืน ให้สอบถามข้อมูลของเดือนตามปฏิทินก่อนเดือนสัมภาษณ์ เช่น ไปสัมภาษณ์เดือนเมษายน 2547 ก็จะเป็นข้อมูลค่าใช้จ่ายช่วงระหว่างวันที่ 1 – 31 มีนาคม 2547 เป็นต้น

1.4 รายการข้อมูลที่ได้รับรวบรวม

รายการข้อมูลที่สำคัญ จะสอบถามค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกี่ยวกับน้ำมันประเภทต่าง ๆ น้ำมันเครื่อง และก๊าซที่ใช้กับยานพาหนะ รวมทั้งค่าใช้จ่ายก๊าซหุงต้ม น้ำมันก๊าด ไฟฟ้า ถ่านไม้และฟืน ที่ใช้ในครัวเรือน ซึ่งจะรวมค่าใช้จ่ายทั้งที่ซื้อและมูลค่าสิ่งของที่ได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ โดยผนวกข้อมูลไว้ในแบบสอบถาม โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งได้มีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสมาชิก รายได้ และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ตลอดจนจำนวนยานพาหนะและอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าหรือเตาหุงต้มที่ใช้ก๊าซ รวมทั้งสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน ที่สามารถนำมาประกอบในการนำเสนอข้อมูลการใช้พลังงานของกลุ่มครัวเรือนประเภทต่าง ๆ ได้รายละเอียดมากยิ่งขึ้น

1.5 คำจำกัดความ

1. ครัวเรือนส่วนบุคคล ประกอบด้วย

1) ครัวเรือนหนึ่งคน คือ บุคคลคนเดียวซึ่งหุงหาอาหารและจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพ โดยไม่เกี่ยวกับผู้ใดซึ่งอาจพำนักอยู่ในเคหสถานเดียวกัน

2) ครัวเรือนหลายคน คือ ครัวเรือนที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน บุคคลที่มาอยู่ร่วมกันในครัวเรือนอาจจะเป็นญาติหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้ ซึ่งได้แก่

- (1) ครัวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมาอยู่ด้วยกัน หรืออยู่แบบครอบครัว
- (2) ครัวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติไม่เกิน 5 คน มาอาศัยอยู่ด้วยกัน ช่วยกันจ่ายค่าที่พัก ให้นับเป็นครัวเรือนส่วนบุคคล 1 ครัวเรือน
- (3) ครัวเรือนคนงานที่นายจ้างจัดให้อยู่อาศัยร่วมกันไม่เกิน 5 คน ถือเป็น 1 ครัวเรือนส่วนบุคคล
- (4) ครัวเรือนที่มีบุคคลตั้งแต่ 6 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะต้องมีบุคคลที่เป็นญาติกัน ตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป หรือเป็นญาติไม่เกิน 3 คน แต่มีคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของคนทั้งหมด ถือเป็นครัวเรือนส่วนบุคคล 1 ครัวเรือน

2. สมาชิกของครัวเรือนส่วนบุคคล

สมาชิกของครัวเรือนส่วนบุคคล หมายถึง บุคคลซึ่งอาศัยอยู่เป็นประจำในครัวเรือน รวมทั้งคนที่เคยอยู่ในครัวเรือน แต่ได้จากไปทีอื่นชั่วคราว โดยไม่มีวัตถุประสงค์จะไปอยู่ประจำที่อื่น และมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

1) จากไปทีอื่นชั่วคราวไม่เกิน 3 เดือน เช่น ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลหรือผู้ที่ไปบวช (ไม่นับคนในครัวเรือนที่จากไปเพื่อเรียนหนังสือ หรือประกอบอาชีพ ซึ่งมีที่อยู่ประจำที่อื่น รวมทั้งผู้ต้องโทษ และผู้ถูกเกณฑ์ทหาร คนไข้ในโรงพยาบาลโรคจิต)

2) จากไปเกินกว่า 3 เดือน แต่ไม่มีที่อยู่อาศัยประจำที่อื่น เช่น ไปทำงานในเรือ เซลส์แมน เป็นต้น

- 3) จากไปเพื่อศึกษาอบรมดูงานต่างประเทศไม่เกิน 6 เดือน
- 4) จากไปทำงานและกินอยู่ที่อื่นชั่วคราวไม่เกิน 30 วันนับจากวันไปถึงวันกำหนดกลับ เช่น คนไปตัดอ้อย ฯลฯ

นอกจากนี้สมาชิกของครัวเรือน ยังรวมถึง ผู้ที่มาพักอาศัยอยู่ชั่วคราวเกินกว่า 3 เดือน

3. รายได้ของครัวเรือน

รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือน ประกอบด้วย

1) รายได้ประจำ (current income) ซึ่งได้แก่

- 1.1 ค่าจ้างและเงินเดือน เงินรางวัลบริกร เงินโบนัส เป็นต้น
- 1.2 กำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจการเกษตรและธุรกิจอื่น ๆ
- 1.3 รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าลิขสิทธิ์ ดอกเบี้ย และเงินปันผล
- 1.4 เงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ บำเหน็จ บำนาญ เงินสงเคราะห์ รวมทั้งเงินชดเชยการออกจากงาน และเงินทดแทน
- 1.5 รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้างเงินเดือน มูลค่าของสินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือนผลิตและบริโภคเอง (รวมค่าประเมินค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ) หรือได้รับมาโดยไม่ต้องซื้อ

2) รายรับที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ เช่น เงินได้รับจากการประกันภัย หรือประกันชีวิต เงินรางวัลสลากกินแบ่ง และรายรับอื่น ๆ ในประเภทเดียวกัน

4. ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของครัวเรือน ได้แก่

- 1) จำนวนเงินที่ครัวเรือนได้ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีพ
- 2) มูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้าง เงินเดือน สินค้าหรืออาหารที่ครัวเรือน

ผลิตและบริโภคเอง (รวมค่าประเมินค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ) หรือได้มาโดยไม่ต้องซื้อ

3) รายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าภาษี เงินบริจาค ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยจ่าย และรายจ่ายที่มีไว้เพื่อการบริโภคอื่น ๆ

ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ได้แก่ รายจ่ายทั้งสิ้นของครัวเรือน ซึ่งไม่รวมรายจ่ายอื่น ๆ ตามข้อ (3)

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน **ไม่รวม** ค่าใช้จ่ายประเภทสะสมทุน เช่น ค่าซื้อ (หรือเช่าซื้อ) บ้าน ที่ดินของมีค่า เช่น ทองคำ เพชร พลอย ฯลฯ และเงินค่าเบี้ยประกันชีวิตประเภทสะสมทรัพย์ เงินสมทบกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น

5. ประเภทของพลังงานที่ใช้ในครัวเรือน

ประเภทของพลังงานที่ใช้ในครัวเรือน ได้จัดจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม ซึ่งได้แก่ น้ำมันเบนซิน ไร้สารตะกั่ว ออกเทน 95, 92, 91 และ 87 น้ำมันดีเซลประเภทหมุนเร็วและหมุนช้า น้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น และก๊าซ
- 2) ผลิตภัณฑ์อื่น ได้แก่ ถ่านไม้ ฟืน และไฟฟ้า

6. ก๊าซใช้หุงต้ม

หมายถึง ก๊าซบรรจุถังหรือภาชนะในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้ในการหุงต้มอาหาร หรือใช้กับเตาอบอาหาร

7. ก๊าซใช้สำหรับยานพาหนะ

หมายถึง ก๊าซบรรจุถังหรือภาชนะในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับยานพาหนะเพื่อการขนส่ง เช่น รถยนต์ เรือยนต์ เป็นต้น

8. ก๊าซใช้อื่น

หมายถึง ก๊าซบรรจุถังหรือภาชนะในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้สำหรับอุปกรณ์เครื่องใช้อื่น ๆ ในครัวเรือน เช่น ใช้สำหรับเครื่องทำน้ำร้อน เป็นต้น

9. สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

ในการเสนอผลของการสำรวจ ได้จัดแบ่งครัวเรือนเป็นกลุ่มตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากอาชีพหรือประเภทกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจ และสถานภาพการทำงานของสมาชิก ที่ทำรายได้ส่วนใหญ่ให้กับครัวเรือนเป็นหลักในการจัดกลุ่ม

ครัวเรือนตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมแบ่งเป็น 9 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้ถือครองทำการเกษตรซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเอง
- 2) ผู้ถือครองทำการเกษตรซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เช่าผู้อื่น
- 3) ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่การเกษตร
- 4) ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ และนักบริหารที่รับจ้าง
- 5) คนงานเกษตร
- 6) คนงานทั่วไป
- 7) เสมียนพนักงาน พนักงานขายและให้บริการ
- 8) ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต
- 9) ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ (รายได้ส่วนใหญ่มาจากทรัพย์สินหรือเงินช่วยเหลือที่ได้รับจากบุคคลนอกครัวเรือน)